

UO'T: 632.95.02

BUXORO VILOYATIDA POMIDOR YETISHTIRISHDA UCHRAYDIGAN SO'RUVCHI ZARARKUNANDA – O'RGIMCHAKKANAGA QARSHI ABAMEKTIN PREPARATINING SAMARADORLIGI

Sharipov San'at Sulaymonovich

Don va dukkakli ekinlar ilmiy-tadqiqot instituti Buxoro ilmiy tajriba stansiyasi Agrotexnika va o'simliklarni himoya qilish bo'limi boshlig'i

Karimov Botir Sharopovich

Don va dukkakli ekinlar ilmiy-tadqiqot instituti Buxoro ilmiy tajriba stansiyasi Don va dukkakli ekinlar seleksiyasi va urug'chiligi laboratoriyasi mudiri

Xayrullayev Muhriddin Faxriddin o'g'li

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

e-mail: mxayrulloev@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada insoniyatning eng ko'p iste'mol qiladigan asosiy sabzavoti hisoblangan pomidor (*Solanum lycopersicum*) o'simligida uchraydigan xavfli so'ruvchi zararkunanda o'rgimchakkana (*Tetranychus urticae* Koch.) hamda unga qarshi kimyoviy kurash haqida so'z boradi. Shuningdek maqolada o'rgimchakkananing biologik xususiyatlari, yashash sharoiti, zarar yetkazishi haqida ma'lumotlar bayon etilgan. O'rgimchakkanaga qarshi zamonaviy, atrof-muhitga kam zaharli, foydali hasharotlar hamda issiqqonli hayvonlarga salbiy ta'siri kam bo'lgan va hosildorlikni oshirishda Abamektin plyus 1,8 % em.k. preparatining samaradorligi ijobiy ekanligi tajribalarimizda o'z aksini topgan.

Olingan natijalar hamda ularning qisqacha tavsifi, xulosalar va ishlab chiqarishga tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: pomidor, o'rgimchakkana, preparat, tajriba, tuproq, hosildorlik, samaradorlik, Avtomaks, kasallik, zararkunanda, qishloq xo'jalik, Abamektin plyus 1,8 % em.k.

Аннотация. В этой статье рассматривается опасный сосущий вредитель паутиный клещ (*Tetranychus urticae* Koch.), встречающийся на томате (*Solanum lycopersicum*), который считается основным овощем, потребляемым человечеством, и химическая борьба с ним. В статье также представлена

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

информация о биологических особенностях, условиях обитания и вредоносности паутиного клеща. В наших экспериментах отражена эффективность современного препарата Абамактин плюс 1,8% к.э. против паутиного клеща, мало токсичного для окружающей среды, с минимальным негативным воздействием на полезных насекомых и теплокровных животных, а также положительная эффективность в повышении урожайности.

Также приведены полученные результаты и их краткое описание, выводы и рекомендации для производства.

Ключевые слова: Томат, паутиный клещ, препарат, эксперимент, почва, урожайность, эффективность, Автомакс, болезнь, вредитель, сельское хозяйство, Абамактин плюс 1,8% ем.к.

Abstract: This article discusses the dangerous sucking pest, the spider mite (*Tetranychus urticae* Koch.), found on tomato (*Solanum lycopersicum*), which is considered the main vegetable consumed by humanity, and its chemical control. The article also provides information on the biological characteristics, living conditions, and harmfulness of the arachnid mite. In our experiments, the effectiveness of the modern drug Abamectin plus 1.8% e.c. against the arachnid mite, which has low toxicity to the environment, with minimal negative impact on beneficial insects and warm-blooded animals, as well as positive effectiveness in increasing yields, was reflected.

Keywords: Tomato, spider mite, preparation, experiment, soil, yield, effectiveness, Avtomax, disease, pest, agriculture, Abamectin plus 1.8% em.c.

KIRISH

Asosiy sabzavot ekini pomidor o'simliklari hosildorligini oshirish, kasalliklar va zararkunandalardan saqlash uchun chidamli navlarni tanlab olib ekishda qishloq xo'jaligi bozor iqtisodiyotini rivojlantirish kabilar katta ahamiyat kasb etadi [1,2,5].

Pomidor o'simligiga zarar yetkazadigan zararkunandalardan xavfli so'ruvchi zararkunanda o'rgimchakkana hisoblanib uning bioekologiyasi keng va atroflicha o'rganilgan. Buxoro vohasida ham o'rgimchakkana pomidorga zarar yetkazib, umumiy hosilini 25-30% ga kamaytiradi. Bizning olib boradigan tajribamizning asosiy maqsadi o'rgimchakkananing pomidorga zarar yetkazish muddatlarini aniqlab unga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqarish darajasini keng qo'llashdir.

O'rgimchakkanaga 248 tadan ortiq o'simlik turini zararlaydi, shundan 173 ta begona o'tlar va manzarali o'simliklarga, 38 ta daraxt va butalarga to'g'ri keladi.

Pomidor o'simligi ekiladigan tuman va hududlarda o'rgimchakkana "*Tetranychus urticae* Koch" turi keng tarqalgan bo'lib, bu zararkunanda pomidor hosilining 30-40% ini nobud qiladi. O'rgimchakkana aprel oyida pomidorga tushganda himoya chorasi olib borilmasa 50-60% va may oyida tushsa 2-6% gacha hosildorlikni kamaytiradi [3,4].

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

O'rtacha pomidorning har 100 ta bargida 150 ta o'rgimchakkana uchrasa shu muddatda unga qarshi akaritsidlar bilan himoya qilish tavsiya etiladi. O'rgimchakkaning faol harakatlanishi uchun 25-30°C issiqlik va havoning nisbiy namligi esa 45-65% bo'lishi kerak. O'rgimchakkaning urg'ochisi 30 kungacha hayot kechirib 200 va undan ko'p tuxum qo'yadi. O'rgimchakkana erta bahorda begona o'tlarda uchraydi. Ular yo'l atrofidagi begona o'tlarda boshqa mavzelerde joylashgan begona o'tga nisbatan 20-30 marta ko'p uchraydi [6,7,8,9].

2021-2023-yillar davomida Buxoro viloyati Buxoro tumani Rabotiqalmoq MFY Buxoro davlat universiteti Agronomiya va biotexnologiya fakulteti dala tajriba maydonida qadimdan sug'oriladigan allyuvial o'tloqi tuproqlarda o'tkazilgan tajribalarimiz natijasida shu aniq bo'ldiki, o'rgimchakkana pomidor o'simligida aprelning oxiri may oyining boshida uchrab har bir 100 pomidor bargiga 14-15 donadan to'g'ri keladi.

MATERIALLAR VA USLUBLAR

Pomidor o'simligida uchraydigan o'rgimchakkanaga qarshi kurashishda Abamektin plyus 1,8 % em.k. preparatining samaradorligini o'rganish uchun quyidagi variantlarda tajriba qo'yildi.

1. Nazorat (preparatsiz).
2. Omayt 57 % k.em.1,5 l/ga suspenziya konsentrati (taqqoslovchi),
3. Abamektin plyus 1,8 % em.k. (0,3 l/ga) emulsiya konsentrati.
4. Abamektin plyus 1,8 % em.k. (0,4 l/ga) emulsiya konsentrati.

Tajribada pomidorning Bahodir navida foydalanildi. Dala tajribalari 100 m² maydonda uchta takroriy joylashgan bo'lib pomidor ko'chatining bir gektarida 800 dona qalinlikda joylashgan.

2023-2025-yillar 13-14-mayda ertalab "Avtomaks" ransevoy apparati yordamida 350 l/ga me'yorida ishchi suyuqlik pomidor o'simligiga purkaladi. O'rgimchakkanaga qarshi qo'llanilgan preparatning samaradorligini o'rganish uchun hisob-kitob ishlari olib borildi.

NATIJALAR VA MUNOZARA

Olingan natijalarga ko'ra, o'rgimchakkanaga qarshi kurash choralari qo'llanganda 7 kundan keyin kimyoviy preparatlar o'rgimchakkanalar sonining kamaytirishida o'z ta'sirini ko'rsatib, Buxoro tumani Rabotiqalmoq MFY dala maydonlari hamda fermer xo'jaliklarida 14 kundan keyin bo'lsa ularning miqdori 99,6% gacha kamaydi. Insekto-super 28 % sus,k. 0,4 l/ga preparati qo'llangan variant ham, o'rgimchakkanani kamaytirishiga olib keldi, lekin bu preparatni tarkibida oltungugurt bo'lganligi sababli iqlim tuproq sharoitida namlikning kamligi va havo haroratni yuqori bo'lganligi sababli ta'sir kuchi uzoq muddatga bormadi va hosilni saqlashda o'z ta'sirini yo'qotdi (1-jadval).

O'tkazilgan tajribalardan va olingan natijalar shuni ko'rsatdiki qo'llanilgan yangi Abamektin plyus 1,8 % em.k. preparati pomidor o'simligiga uzoq muddatga

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

ta'sir etib, uni o'rgimchakkanadan himoya qilib, nihoyat hosilning oshirishiga sabab bo'ldi.

1-jadval.

2023-2025-yillar davomida Buxoro viloyati Buxoro tumani "Rabotiqalmoq" MFY fermer xo'jaliklar maydonida

Tajriba variantlari,	Sarflangan preparat me'yorlari l/ga	O'rtacha bir dona bargdagi o'rgimchakkananing soni				Kunlar orasidagi samaradorligi %		
		Ishlov-gacha	Ishlovdan keyingi kunlarga			3	7	14
			13,07	3	7			
1. Nazorat (preparatsiz)	0	61,8	65,0	100,5	1,7	-	-	-
2. Insektosuper 28 % sus,k.. 0,4 l/ga	0,4	42,0	1,5	0,8	21,0	96,5	98,1	50,0
3. Abamektin plyus 1,8 % em.k.	0,3	38,0	15,0	2,5	0,8	60,6	94,5	97,9
4. Abamektin plyus 1,8 % em.k.	0,4	75,0	3,0	1,8	0,5	96,0	97,6	99,6

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Buxoro viloyatida Buxoro tumani Rabotiqalmoq MFY dala maydonlari hamda fermer xo'jaliklarida pomidor o'rgimchakkanasiga qarshi kurashda Abamektin plyus 1,8 % em.k. 0,3-0,4 l/ga hajmda foydalanish uzoq muddat sug'oriladigan allyuvial o'tloq tuproqlarda samarali bo'ladi. Pomidor o'simligi o'sishi va rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatib 35-40 t/ga qo'shimcha hosil bilan esa 4,8-5,7 t/ga hosil olish mumkin edi.

O'tkazilgan tajribalar va olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, pomidor o'simligiga qo'llanilgan yangi Abamektin plyus 1,8 % em.k. preparati issiqqonli hayvonlar va foydali hasharotlarga boshqa dori vositalariga nisbatan ko'proq ta'sir ko'rsatadi va pirovardida hosildorlikning ijobiy o'zgarishiga sabab bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. С.Н.Алимухаммедов, Интегрирования защита растений и качество продукция. Москва. "Хлопководство", 1983, №5.стр. 6-8
2. С.Н.Алимухаммедов, Исследования по защите хлопкового поля. Москва, Журнал "Защита растений", 1983," №2.стр.18-20.
3. Я.Яхонтов, Ўрта Осиё қишлоқ хўжалик зараркундалари ва уларга қарши кураш чоралари, Тошкент, "Ўзбекистон", 1962, 197-211 бет.

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

---

4. Ф.М Успенский, Обыкновенный паутинный клещ в орошаемых районах Средней Азии. Издательство Академия с/х наук Узбекистана, Ташкент, 1996. стр.62.
5. Ф.М Успенский –Какой должна быть система интегрированной защиты растений. Москва журнал “Хлопководство” 1975, № 2 стр. 25-30.
6. зарарли организмлари ва уларга қарши биологик кураш усуллари” услубий қўлланма, БухДУ “Шарқ Бухоро” нашриёти, 2020й. 17 бет.
7. Б Ш.Тўхтаев, Ф.Ганиева “Қишлоқ хўжалигининг асосий экинлари. Мухаммадиев, Ш.Тўхтаев “Олтингугурт ва унинг пестицидлик хусусиятлари” Агро илм 4-сон 2021 йил 53-54 бетлар.
8. Ш.Х.Тўхтаев ва бошқалар, “Олтингугурт ва ўргимчаккана” Хоразм маъмун академияси ахборотномаси 6-1.2022 йил. Хива 2022. 192-195 бетлар.